

Flickan med svavelstickorna

Syfte

Upplägget syftar till att stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. Eleverna tränar på att uttrycka sina tankar, känslor och åsikter, både muntligt och skriftligt. De undersöker hur språket kan påverka en läsares upplevelse av en text. De får även göra ställningstaganden baserat på kunskaper om mänskliga rättigheter och tar (förhoppningsvis) avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling. Förmågan att leva sig in i andra människors situation löper som en röd tråd genom projektet.

Läraren reflekterar

Många texter går att läsa för såväl yngre som äldre elever och dessutom läsa den flera gånger med jämna mellanrum, till exempel i årskurs 3, 6 och 9. Eleverna känner igen texten, men kommer att upptäcka nya och annorlunda saker varje gång de läser eller hör den. Flickan med svavelstickorna är en text som innehåller delar som går att belysa vid olika tidpunkter och som framträder mer eller mindre tydligt för olika elevgrupper beroende på till exempel ålder.

Metod

Upplägget med texten består av delarna ingång (för att etablera sammanhanget och väcka en känsla), före-under-efter läsning, textmöte och skrivuppgifter. Välj de delar som passar för just din elevgrupp.

Filmatisering utan tal eller text: <https://www.youtube.com/watch?v=LJD-WLpE3bU>

Tecknad film utan tal eller text: <https://www.youtube.com/watch?v=lb32v vxBoV4>

Uppläsning med stillbilder: https://www.youtube.com/watch?time_continue=298&v=byQ-T1SuNEw

Flickan med svavelstickorna

Det var så förskräckligt kallt, det snöade och kvällens mörker sänkte sig över staden. Det var också den sista kvällen på året, nyårsaftonen. I denna köld och detta mörker gick på gatan en liten fattig flicka med bart huvud och nakna fötter. Hon hade haft tofflor på sig då hon gick hemifrån. Men inte hade det hjälpt. Det var mycket stora tofflor som hennes mor hade haft. De var så stora att hon tappade dem när hon skyndade sig över gatan. Den ena toffeln gick inte att hitta. Den andra sprang en gosse bort med. Han sa att han kunde använda den till vagga då han själv skulle få barn.

Där gick nu den lilla flickan på de nakna små fötterna röda och blå av köld. I ett gammalt förkläde hade hon strykstickor, och en bundt bar hon i handen. Ingen hade under hela dagen köpt något av henne; ingen hade givit henne en liten slant; hungrig och utfrusen gick hon och såg så betryckt ut, den lilla stackaren. Snöflingorna föll i hennes långa, gula hår, som lockade sig så vackert kring nacken, men den prydnaden tänkte hon inte på. Ut från alla fönster lyste ljusen, och så luktade det så skönt gåsstek där ute på gatan; det var ju nyårsafton, ja, det tänkte hon på.

Borta i ett hörn mellan två hus, det ena sköt litet längre fram på gatan än det andra, satte hon sig och kröp i hop; de små benen hade hon dragit upp under sig, men hon frös nu ännu mera och hem vågade hon inte gå; hon hade ju inte sålt några strykstickor, inte fått en enda slant, hennes far skulle slå henne, och kallt var det även där hemma; de bodde under bara taket, och där ven vinden in, trots att halm och trasor voro instoppade i de största springorna. Hennes små händer voro nästan alldeles förflamade af köld. Ack, en liten stryksticka kunde nog göra godt! Om hon bara vågade att draga en ut ur

bundten, stryka den mot väggen och värma fingrarna. Hon drog ut en; ritsch! hvad den sprakade och hvad den brann! Det var en varm, klar låga, liksom ett litet ljus, då hon höll handen omkring den; det var ett underligt ljus. Den lilla flickan tyckte, att hon satt framför en stor jernkamin med blanka messingsknappar och messingskrans; elden brann så härligt, värmdde så godt; nej, hvad var det? — Den lilla sträckte redan ut fötterna för att värma äfven dessa — då slocknade lågan. Kaminen försvann — hon satt med en liten stump af den utbrunna strykstickan i handen.

En ny blef struken, den brann, den lyste, och der skenet föll på muren, blef denna genomskinlig som ett flor; hon såg rakt in i rummet, der bordet stod dukadt med en skinande hvit duk och fint porslin, och skönt ångade den stekta gåsen, fylld med sviskon och apen; och hvad som var ännu präktigare, gåsen hoppade från fatet och rultade utåt golfvet med knif och gaffel i ryggen; ända fram till den fattiga flickan kom den; då slocknade strykstickan, och endast den tjocka, kalla muren var nu att skåda.

Hon tände en ny. Då satt hon under den vackraste julgran; den var ännu större och mera utstyrd än den hon genom glasdörren hade sett hos den rike köpmannen sistlidna jul; tusentals ljus brunno på de gröna grenarna, och mångfärgade bilder, lika dem som pryda bodfönstren, sågo ned på henne. Den lilla sträckte båda händerna i vädret — då slocknade strykstickan; de många julljusen stego högre och högre, hon såg att de nu voro de klara stjernorna; en af dem föll och gjorde en lång eldstrimma på himmeln.

— Nu dör någon! sade den lilla, ty, gamla mormor, som var den enda, som hade varit god emot henne, men nu var död, hade sagt: När en stjerna faller, går en själ upp till Gud.

Hon strök åter en stryksticka mot muren; den lyste rundt omkring, och i skenet stod den gamla mormodern, så ljus, så skinande, så mild och god.

— Mormor! ropade den lilla, ack, tag mig med dig! Jag vet att du är borta, då strykstickan slocknar, borta liksom den varma kaminen, den präktiga gåssteken och den stora, härliga julgranen! Och hon strök hastigt eld på alla de öfriga strykstickorna, som voro kvar i bundten, ty hon ville riktigt hålla kvar mormor; och strykstickorna lyste med en sådan glans, att det var ljusare än på ljusa dagen. Mormor hade aldrig förr varit så vacker, så stor; hon lyfte den lilla flickan upp på sin arm, och de flögo i glans och glädje, så högt, så högt; och der fans ingen köld, ingen hunger, ingen ångest — de voro hos Gud.

Men i hörnet vid huset satt i den kalla morgonstunden den lilla flickan med röda kinder, med leende kring munnen — död, ihjälfrusen den sista aftonen på det gamla året.

Nyårsmorgonen gick upp öfver det lilla liket, som satt med strykstickorna, af hvilka en bundt var nästan uppbränd. Hon har velat värma sig, sade man; ingen visste hvad vackert hon hade sett, i hvilken glans hon med gamla mormor hade gått in till nyårsglädje.

Originaltitel: Den lilla flickan med strykstickorna

Källa: Runeberg

Ej bearbetad.

Ingång

Sagan handlar om många saker, bland annat om fattigdom och utsatthet. En lämplig ingång kan vara att lyfta aktuella händelser och diskutera dem. Artikeltext (GT Av Jan Mailard 11 mar, 2014):

Tiggare fick hink vatten över sig

Den kvinnliga tiggaren satt på gatan och fick en hink vatten över sig. Så långt stämmer berättelserna överens om vad som utspelade sig utanför en mataffären på Stigbergstorget i Göteborg. Men var det en avsiktlig handling av butikchefen?

**

"**Butikschefen** klev precis ut och hällde en spann vatten över kvinnan som satt på gatan utanför och tiggde". Så skrev vittnet Per Adolfsson på Facebook.

Fönsterrengöring, hävdar butikschefen som planerar att anmäla Adolfsson för förtal.

– Jag är den förste att beklaga om någon har fått vatten på sig. Men att jag skulle ha hållt vatten över någon avsiktligt är helt sanslöst, säger butikschefen till GT.

Adolfsson, chefredaktör på tidningen Skriva, hävdar att kvinnan blev helt nedblött och att butikschefen ska ha hållt vatten över henne flera gånger.

– Han gick ut och hällde demonstrativt vatten mot fönstret där hon satt så att det stänkte över hela henne. Han var väldigt aggressiv och sa åt oss att gå därifrån. Man blir nästan mällös, säger Adolfsson till GT.

Enligt butikschefen var han ute och tvättade butikens fönster, något han gör varje år när solen börjar komma fram. Chefmen menar att anklagelserna är helt falska och han planerar att anmäla Adolfsson för förtal.

– Jag ska överväga om jag ska gå vidare och göra en förtalsanmälan. Jag hade en ruta kvar som jag gjorde rent. Sedan gick jag in och fortsatte med mina göromål. Jag uppfattade inte alls situationen som den här personen gjorde. Jag hade ingen avsikt att blöta ner någon, säger butikschefen.

Din syn på tiggare utanför butiken?

– Vi har tiggare och jag ser inget problem med det. Vi äger inte den marken och har inget att säga till om.

Per Adolfsson har inget emot att bli anmäld för förtal.

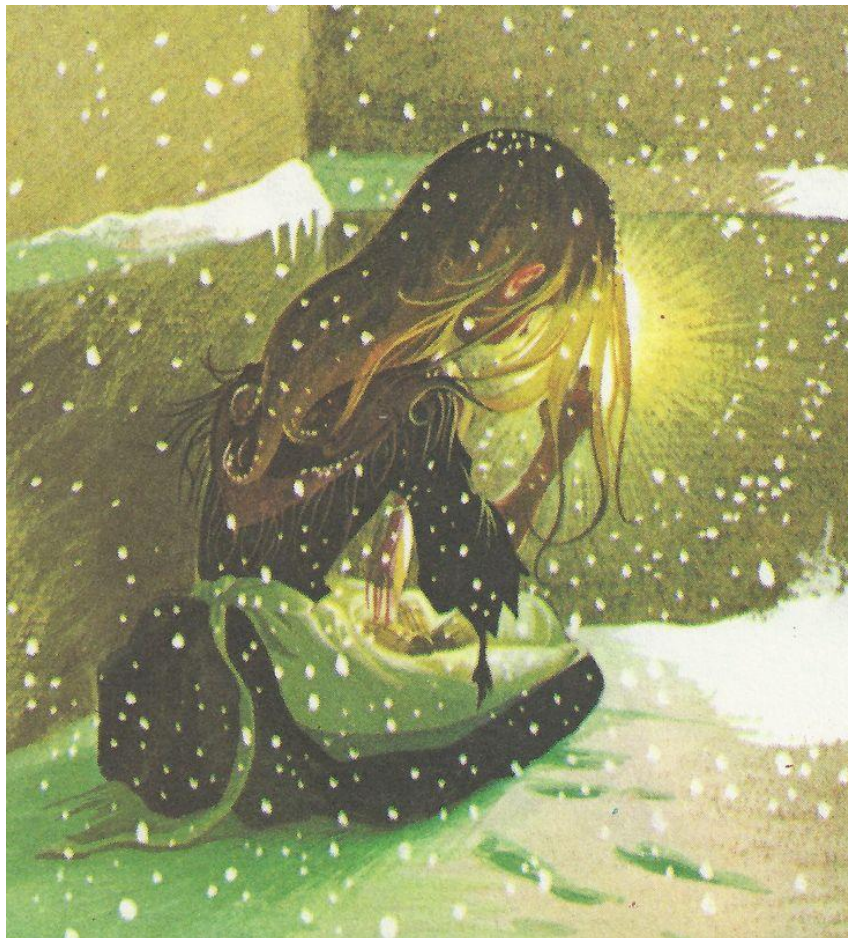
– Det vore väldigt skojigt om han gjorde det. Vi är flera vittnen som såg det här, säger Adolfsson till GT.

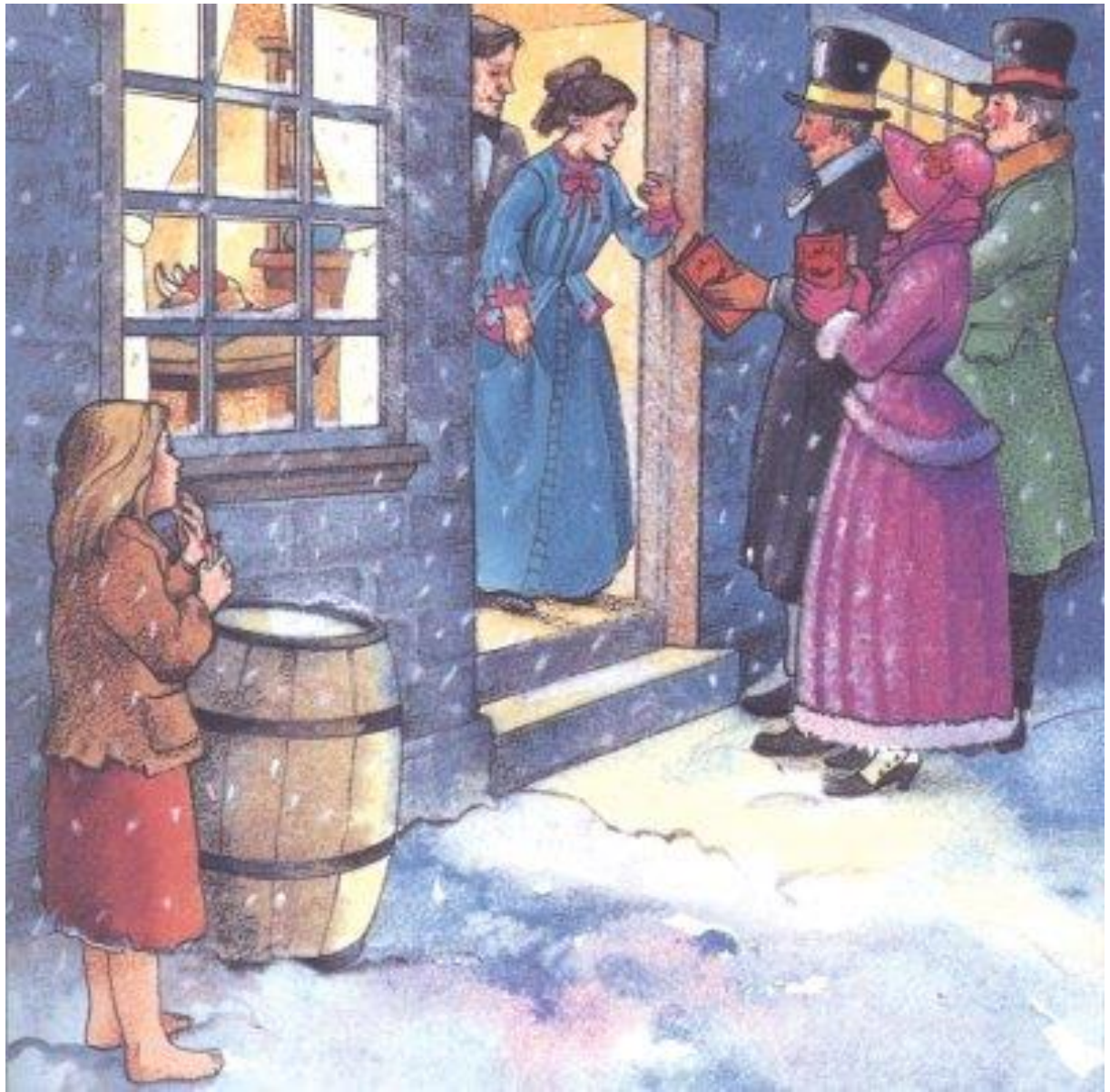
Skapa öppna frågor och låt eleverna fundera enskilt, diskutera parvis och lyft elevernas tankar i helklass eller använd en läslogg. Exempel på frågor till *Tiggare fick hink vatten över sig*: Vad ska enligt artikeln inträffa? Beskriv händelsen ur de två perspektiv som förekommer i artikeln. Hur tror du att kvinnan som blir drabbad kände sig just vid händelsen? Hur tror du att det påverkar henne på längre sikt? Mannen som omtalas i artikeln blev senare dömd. Vad kan ligga bakom hans agerande? Varför hällde han vatten på kvinnan? Om du bevittnat händelsen, vad hade du gjort? Har du hört andra historier som påminner om denna? Berätta.

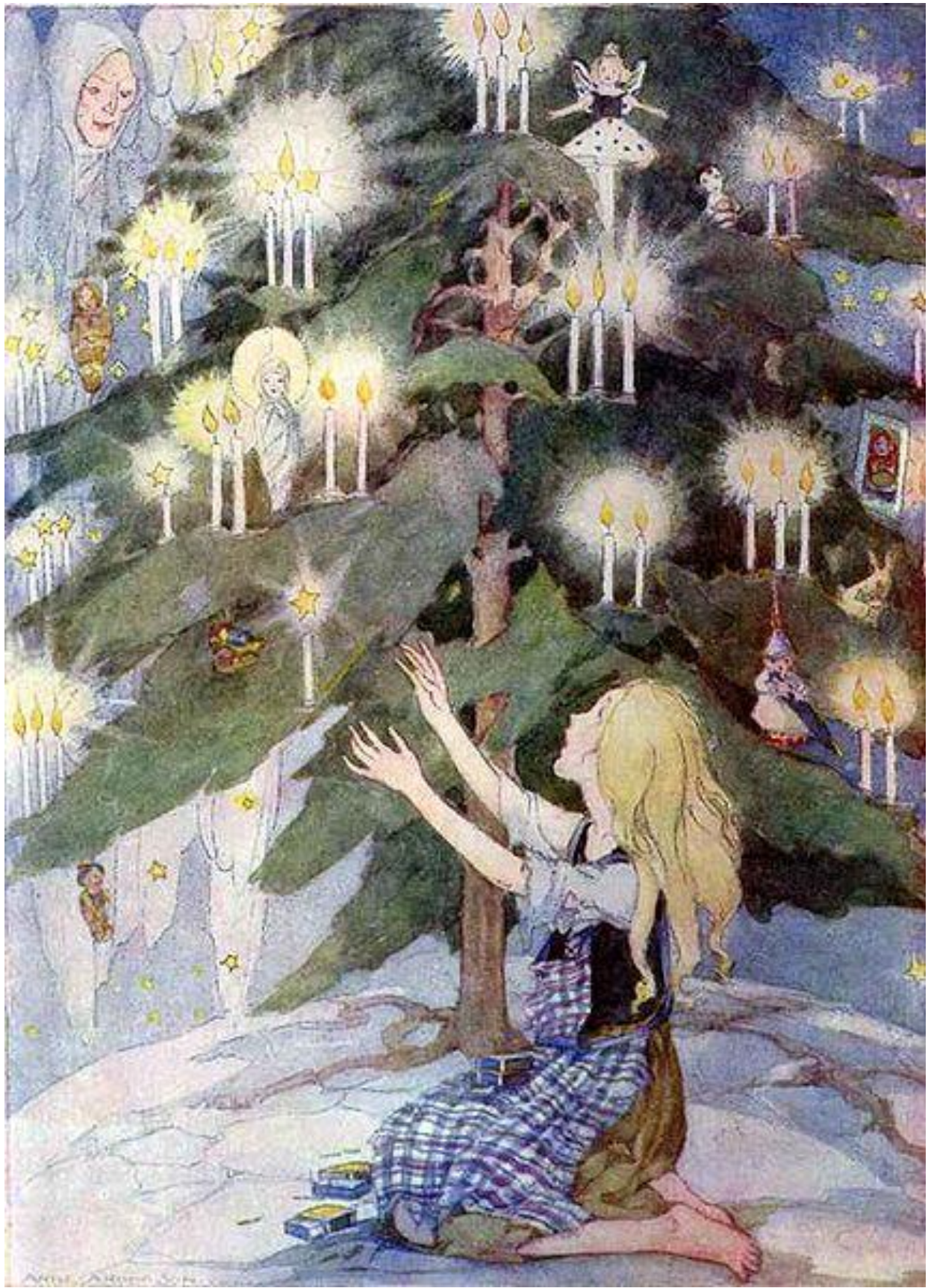
FÖRE läsning

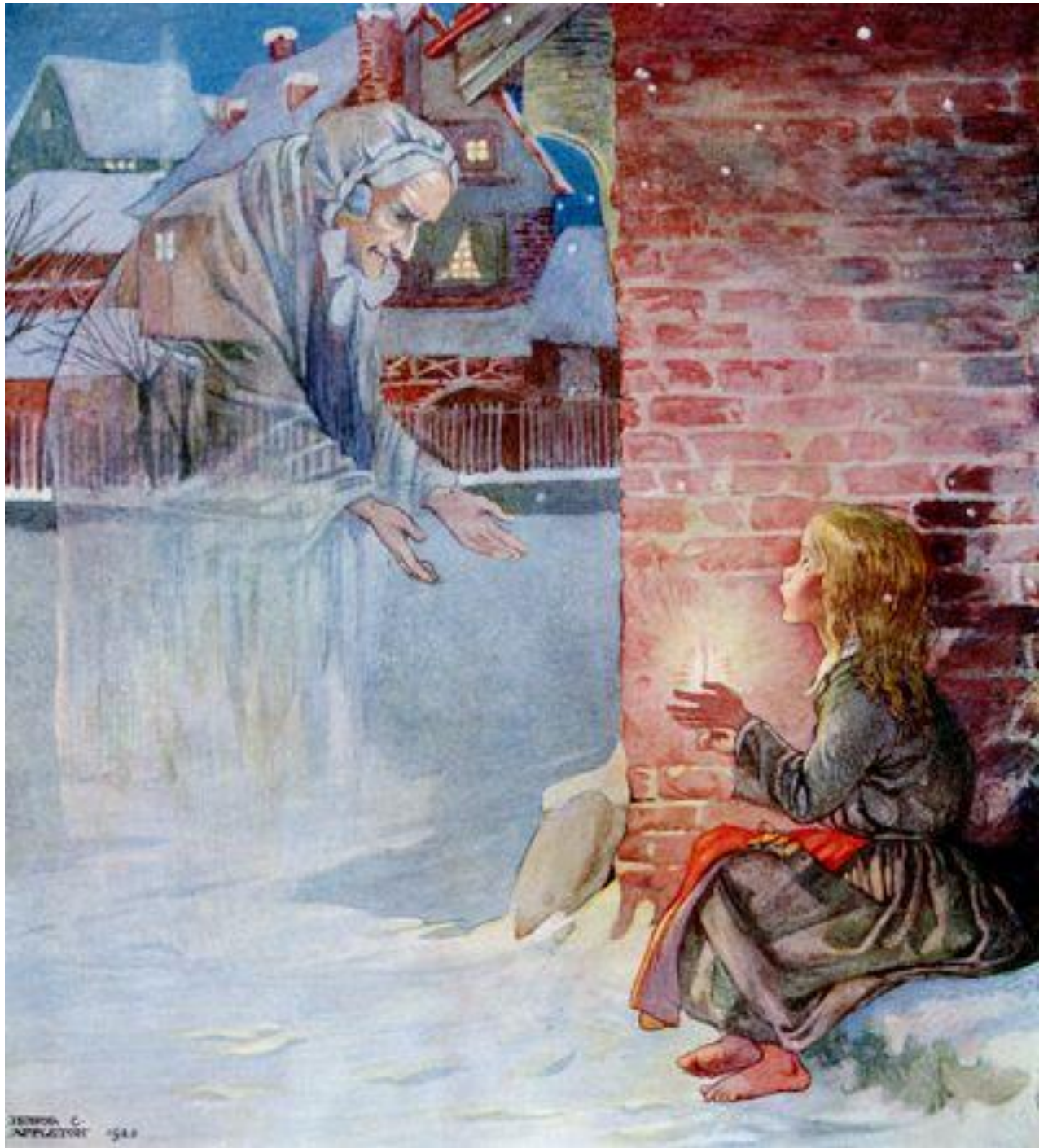
Sagan utspelar sig för länge sedan. Den är utgiven 1845. Låt eleverna gissa hur människor levde omkring 1840. Vad vet de redan?

Visa en bild från sagan och låt eleverna förutspå handlingen. Några förslag:

Eleverna kan också fundera på vem flickan är och hur en dag i hennes liv kan se ut.

Lyft **tre centrala ord** ur texten. Några förslag som avslöjar tiden: köld, snöflingor, nyårsafton. Ord som berättar något om flickans utsatthet: fattig, hungrig, ynkelig. Ord som ger något om handlingen: eld, slocknade, ihjälfrusen. Stämmer orden in på elevernas tidigare gissningar eller måste de revidera sin uppfattning?

Skriv de tre orden på tavlan och sätt in dem i ett sammanhang. Låt eleverna klargöra för varandra vad orden betyder. Därefter skapar eleverna egna meningar, muntligt eller skriftligt, där orden ingår. Först varje ord i en mening, därefter två ord i samma mening och till sist alla tre ord i en mening. Skriv upp några elevexempel på tavlan. Tidsbegränsa varje del, ca 30 sekunder för varje mening. Övningen ska ha tempo!

Finns det andra ord och begrepp som behöver förklaras före läsning? Gör en förteckning över ord som kan vara svåra. Några kanske är: svavelstickor, bunt, gåsstek, halm, järnkamin, sviskon, köpman, glans.

UNDER läsning

Texten är så kort och kan vid en första läsning eller högläsning förstöras av *tankestopp*. Men vid en andra genomläsning kan läraren förslagsvis stanna vid:

Ingen hade på hela dagen köpt av henne, ingen hade gett henne en liten slant, hungrig och frusen gick hon och såg så ynkelig ut, den lilla stackaren!

Frågor att fundera på (enskilt) och diskutera parvis eller i mindre grupper:

- Hur kommer det sig att ingen köpte något?
- Hur tror du att hon kände sig?
- Finns det något hon kunde ha gjort annorlunda? Vad hade du gjort i hennes situation?
- Vad hade du gjort om du träffat på flickan?

Hon tordes inte gå hem, hon hade ju inte sålt några svavelstickor, inte fått en enda slant, hennes far skulle slå henne, och kallt var det också hemma.

- Vilken bild får du av pappan? Vad tycker du om honom?
- Även om mamman knappt förekommer i texten, vad får du för bild av henne? Tror du att hon är som pappan beskrivs?
- Skulle hon ha gått hem iallafall? Motivera ditt svar.
- Att skicka ut flickan för att sälja är att lägga ett ganska stort ansvar på henne. Är det rimligt av föräldrarna att göra det (i deras utsatta situation)?

Då slocknade svavelstickan, och där fanns inget annat att se än den tjocka, kalla husväggen. Hon tände en ny.

- Vilken funktion har stickan i berättelsen? Vad händer när flickan tänder en sticka?
- Vad kan stickan symbolisera? (Ledtrådar: ljus, värme)
- Vilken av drömmarna tycker du mest om? Berätta.
- Att växla mellan dröm och verklighet är vanligt i böcker och filmer. Kan du ge något exempel?

EFTER läsning

Det finns många sätt att bearbeta sagan. Ett är *Sokratiska samtal* (med stöd av frågorna ovan och nedan) eller olika muntliga och skriftliga uppgifter. Nedan förslag på vad som kan analyseras.

Textens struktur. Hur är sagan uppbyggd? Gör ett schema i kronologisk ordning (inledning, problem, konsekvens, dröm 1 och så vidare) av de olika händelserna där delarna tid, plats, personer och händelser ingår. Kan med fördel struktureras i punktform. Exempel:

- Inledning: Det är nyårsafton. En ensam flicka vandrar omkring i staden.
- Problem: Ingen vill köpa något av henne.
- Leder till: Flickan tappar hoppet och sätter sig i ett hörn.
- Dröm 1: ...

Karaktären (flickan). Försök att beskriva flickan utifrån delarna:

- utanpå (t ex hur hon ser ut, kläder)
- inuti (t ex hur hon är, känner, tänker, agerar)
- omkring (t ex hur hon bor, familj, vänner)

Miljö och tid. Leta ledtrådar i texten som avslöjar var och när handlingen utspelar sig.

Språket. HC Andersen använder ljus och mörker, samt värme och kyla för att gestalta flickans känslor. På vilket sätt? Låt eleverna leta exempel på detta i texten och gör en förteckning i fyra kolumner över detta. Citera texten och beskriv vilken effekt orden får.

HC Andersen "planterar" ledtrådar om slutet på flera ställen i texten. Kan du hitta alla textdelar som antyder att flickan kommer att dö på slutet?

Tema. Texten handlar ju om det uppenbara som antyds i inledningen, men även om gudstro och hopp. Frågan är om sagan trots det tragiska slutet egentligen är sorglig och bara hemsk? Är flickan ledsen eller glad på slutet?

Omdöme. Vad tycker du om i sagan och vad tycker du inte om? Både språk och innehåll.

Förslag på skrivuppgifter

1. Skriv om de första raderna och byt ut alla ord som anger tid och miljö. Handlingen ska utspela sig under midsommarafton ute på landet istället. Jämför sedan de båda texterna. Fundera på vilken betydelse tid och miljö har för berättelsen?
2. Testa att använda HC Andersens teknik med värme, kyla, ljus och mörker för att beskriva ditt känslotillstånd när du är ensam hemma. Skriv först en kort text med värme och ljus. Byt därefter ut värmen och ljuset mot kyla och mörker. Vilken effekt får det på din text?
3. Skriv om sagan genom att sätta in dig själv i den. Du får spela en avgörande roll som förändrar hela utgången. Vem är du och på vilket sätt förändrar du situationen för flickan?

4. Skriv ett brev till flickan.
 5. Skriv om slutet från *Men i hörnet vid huset satt i den kalla morgonstunden den lilla flickan med röda kinder, med ett leende kring munnen* – och här fortsätter du...
 6. Skriv om hela sagan, men placera händelserna i nutid och på den plats du befinner dig på.
-

TIPS för att arbeta vidare

Flickan med svavelstickorna är en utmärkt inledning till arbete med Barnens rättigheter, Barnkonventionen samt barnfattigdom i Sverige och världen.

Tips: Film om UNICEF

https://www.youtube.com/watch?time_continue=201&v=ET8wJIUZnok

Lgr 11 Kunskapskrav (kopplingar gjorda till årskurs 6)

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter för barn och ungdomar med flyt genom att använda lässtrategier på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Genom att göra sammanfattningar av olika texters innehåll och kommentera centrala delar med koppling till sammanhanget visar eleven läsförståelse. Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter, tolka och föra underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk samt beskriva sin upplevelse av läsningen.

Eleven kan skriva olika slags texter med begripligt innehåll och fungerande struktur samt språklig variation. I texterna använder eleven grundläggande regler för stavning, skiljetecken och språkriktighet med säkerhet. De berättande texter eleven skriver innehåller gestaltande beskrivningar och handling.

Källa: lektionsbanken.se Projekt av: Fredrik Sandström, Gäddgårdsskolan, Arboga